

INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

S.T.I. MODEL ANSWERS

PART-2

OF DAILY TEST PAPERS FROM
28/10/19 to 02/11/2019

STI MODEL ANSWER

<p>1. ANS</p>	<p>હાલના સમયમાં શહેરોમાં પૂરની સમસ્યાઓ વધી રહી છે. તેના કારણો જણાવી, ટકાઉ ઉકેલો સૂચવો.</p> <p>હાલના સમયમાં શહેરી પૂરની સમસ્યા વધી રહી છે. પૂણે-2019, વડોદરા-2019, કર્ણાટક - કેરળ વગેરે જેવા ઉદાહરણો આ વાતની સાબિતી આપે છે.</p> <p>► કારણો :-</p> <p>(1) આબોહવા પરિવર્તન, ઓછા સમયમાં વધુ વરસાદ, વરસાદની તીવ્રતામાં વધારો, પાણી નિકાલ કઠીન, “હીટ આઈલેન્ડ” અસર.</p> <p>(2) જમીન દબાણ : સંભવિત પૂર ક્ષેત્રો, ડ્રેનેજ શાખાઓ, નદીના મેદાનોમાં બાંધકામ- ઘર - ખેતી વગેરે દ્વારા થયેલું જમીન દબાણ.</p> <p>(3) બ્રિટિશ જમાનાની ગટર વ્યવસ્થા જેમાં અપગ્રેડની જરૂર છે કેમ કે, તે અમુક મર્યાદા સુધી જ વરસાદના પાણીના નિકાલ માટે સક્ષમ છે.</p> <p>(4) મર્યાદિત ગટર નિકાલમાં પણ : કચરો, પ્લાસ્ટિક, દબાણો, કન્સ્ટ્રક્શન વેસ્ટ, વગેરે દ્વારા પાણીના પ્રવાહમાં અડચણ આવે છે.</p> <p>(5) તાજેતરના નાના મોટા ચક્રવાતોના કારણે સર્જાતી પૂર જેવી પરિસ્થિતિઓ.</p> <p>(6) ગેરકાયદેસર પથ્થર/રેતીનું ખનન.</p> <p>(7) કુદરતી જળ પ્રવાહોમાં અવરોધો : રોડ, રસ્તા, રેલવે વગેરે એ પાણી નીચે ઊતરી ન શકે તેવી અભેદ સપાટીઓ છે.</p> <p>(8) ડેમનું અયોગ્ય નિયમન : પાણી નિકાલનો અયોગ્ય સમયગાળો.</p> <p>► ઉકેલો :-</p> <p>— ચોમાસા પહેલાં કુદરતી તથા કૃત્રિમ જળ પ્રવાહો સ્વચ્છ કરવા, કચરો-માટી વગેરે જેવા અવરોધો દૂર કરવાં.</p> <p>— આબોહવા સામે વૈશ્વિક લડત : વિવિધ સંધિઓ દ્વારા કાર્બન ઉત્સર્જન ઘટાડવું.</p> <p>— જળાશયોમાં રહેલ પાણીની તત્કાલીન માહિતીઓ અને તેનું વિશ્લેષણ- યોગ્ય જળ પ્રવાહ નિયમન. (જેમ કે, ડેમ માટે યોગ્ય જળ પ્રવાહ નિયમન કરવું.)</p> <p>— વોટર હાર્વેસ્ટિંગ. (પાણી રસ્તાના બદલે સીધું જમીનમાં થઈને ભૂગર્ભમાં જાય)</p> <p>— સ્વચ્છ ભારત : ડ્રેનેજ - ગટરના મુખ બંધના થાય તેની કાળજી.</p> <p>— શહેર આયોજન : કુદરતી જળપ્રવાહ પરથી દબાણો દૂર કરવાં.</p> <p>— ડ્રેનેજ વિસ્તૃતીકરણ : હાલના સમયના વરસાદની તીવ્રતાઓનો સામનો કરી શકે તેવી ગટરોનું નિર્માણ કરવું જરૂરી છે.</p> <p>— ગેરકાયદેસર ખનન પ્રવૃત્તિઓ અટકાવવી.</p> <p>— ઝૂંપડપટ્ટી નિયમન કરવું જેથી જમીન દબાણ ઓછું થાય.</p> <p>— પાણી વહી શકે તેવાં સ્માર્ટ રસ્તાઓનું નિર્માણ કરવું, યોગ્ય છીદ્રો, વૃક્ષોની આસપાસ માટી ધરાવતી વ્યવસ્થા ઊભી કરવી.</p> <p>— આદ્ર ભૂમિઓનું સંરક્ષણ કરવું.</p>	<p>10</p>
<p>2. ANS</p>	<p>UNCCDની 14મી COP વિશે ટૂંકમાં જણાવો.</p> <p>United Nations Convention to Combat Desertification.</p> <p>2જી થી 13મી સપ્ટેમ્બર : નવી દિલ્હી (ગ્રેટર નોર્થડા)માં આ સંમેલન યોજાયું હતું જેની પ્રથમ વખત ભારત દ્વારા યજમાની કરવામાં આવેલી છે.</p> <p>થીમ : 'Restore Land, Sustain Future'</p> <p>ભારત 2021 સુધી અધ્યક્ષ.</p> <p>દિલ્હી ઘોષણા : ઘણાં બધા મુદ્દાઓ વિશે પ્રતિજ્ઞાઓ : જાતિ અને આરોગ્ય, Ecosystem Restoration, આબોહવા પરિવર્તન પર કાર્ય કરવું, ખાનગી ક્ષેત્રની સહાય, શાંતિ જંગલ પહેલ (Peace Forest), 5 Million Hectre જમીનનું પુનઃસર્જન (Restoration of Degraded Land).</p> <p>Peace Forest : તણાવવાળી સરહદો પર શાંતિ માટે જંગલોનું નિર્માણ.</p> <p>દુકાળ ટુલબોક્ષ (Drought Toolbox) : તે દુકાળ સમક્ષ દરેક પ્રતિસાદનું એકીકૃત સાધન છે. ઉપરાંત તે એક પ્રકારની Knowledge Bank છે જેના દ્વારા દુકાળ માટેની ચેતવણી મેળવી શકાય છે અને દુકાળ માટેની તૈયારીઓ કરી શકાશે.</p> <p>આ દરમિયાન યુવાઓના સહકારને મુખ્ય ઘટક ગણવામાં આવ્યો.</p> <p>પ્રધાનમંત્રી દ્વારા દક્ષિણ-દક્ષિણ સહકારની વાત તથા જમીન પુનઃ સર્જન માટેનું લક્ષ્ય વધારવામાં આવ્યું જે અંતર્ગત 2030 સુધીમાં 21ને બદલે 26મિલિયન હેક્ટર પર જમીન પુનઃ સર્જન કરવામાં આવશે.</p> <p>ભારત દ્વારા વૈશ્વિક તફનીકી સહાય સંસ્થા સ્થાપવાની ભલામણ.</p>	<p>04 માર્ક</p>

3. ANS	<p>Project Replan : REducing PLAstic in Nature.</p> <p>સિંગલ-યુઝ-પ્લાસ્ટીકને દૂર કરવાની જરૂરિયાત. ખાદી અને ગ્રામોદ્યોગ આયોગ (KVIC) દ્વારા આ પ્રોજેક્ટ લોચ કરવામાં આવ્યો હતો જેને 1 વર્ષ પૂર્ણ થયું. આ પ્રોજેક્ટ સ્વચ્છ ભારતના ભાગ રૂપે શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. કુદરતમાંથી પ્લાસ્ટીક દૂર કરી તેને અર્ધ-કાયમી (Semi-Permanent) ધોરણે વાપરવા – આથી, પ્લાસ્ટીકનું દબાણ ઘટે. હાથ બનાવટની 80% કાગળનો કાચો માલ +20% પ્લાસ્ટીક ધરાવતી કેરીબેગનું નિર્માણ કરવું અને તેનો વપરાશ વધારવો. (આ ઉપરાંત અન્ય ઘણાં પદાર્થો પણ બની શકે) હાલમાં એક ટેરાકોટ ગ્રાઈન્ડર (ટૂટેલી, વપરાયેલી નકામી માટીકામની વસ્તુઓના પુનઃ ઉપયોગ માટે) લોચ કરવામાં આવ્યું છે : ઝડપી કાર્ય + બનતી નવી વસ્તુ વધુ મજબૂત + કાચા માલની બચત.</p>	04 માર્ક
-----------	---	----------

ALL THE BEST

ICE®
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

STI MODEL ANSWER

<p>1.</p>	<p>ઈસરોએ ભારતના અંતરીક્ષ કાર્યક્રમની સફળતામાં મોટો ફાળો આપ્યો છે. આમ છતાં, 'નવા અંતરીક્ષ યુગ'ના સંદર્ભે ઈસરો સામે ઘણાં પડકારો રહેલા છે. આ પડકારો વર્ણવો.</p> <p>► 'નવા અંતરીક્ષ યુગ'માં ઈસરોના પડકારો :-</p> <ul style="list-style-type: none"> — ISRO (Indian Space Research Organisation) — ભારત 'સ્પેસ પાવર'માં આવતા દેશોના સમૂહનો ભાગ બન્યો છે તેમ કહી શકાય. જેમાં ઈસરોનો ફાળો ઉલ્લેખનીય છે — જેમ કે, GSLV, 104 ઉપગ્રહો, ચંદ્રયાન, મંગલયાન, નાવીક(IRNSS) વગેરે. — ભારતમાં સ્પેસ-આધારીત સેવાઓની માંગ એ ખૂબ જ વધારે છે. એકલાં ઈસરો દ્વારા આ માટેની બધીજ માંગ પૂરી કરવી અશક્ય છે. — હાલ વૈશ્વિક સ્પેસ ઉદ્યોગ \$ 350 બિલિયનનો છે જે 2025માં \$550 બિલિયન થઈ શકે તેમ છે. — પરંતુ ISRO/ ભારતનો ફાળો માત્ર 7 બિલિયન ડોલરનો જ છે. મતલબ વૈશ્વિક બજારના માત્ર 2% ફાળો જ આપણાં દેશનો છે. આ પૈકી બ્રોડબેન્ડ અને D2H ટેલિવિઝનનો ફાળો જ 2/3 છે. — ભારતના ઉપગ્રહોમાં વપરાયેલા આશરે 33% ટ્રાન્સપોન્ડર્સ વિદેશો પાસેથી ભાડે લીધેલાં છે. આ ક્ષેત્રમાં માંગ વધી શકે તેમ છે. આથી આ માટેનું ઉત્પાદન ભારતમાં જ થાય તે હિતાવહ છે. — આર્ટિફિશિયલ ઈન્ટેલિજન્સ (AI) અને બિગ ડાટા એ 'નવા અવકાશ યુગ'ના આધાર બન્યા છે. — ભારતમાં અવકાશ ક્ષેત્રે ઘણાં સ્ટાર્ટ અપ કાર્યરત થયા છે પરંતુ, નિયમોની સ્પષ્ટતાના અભાવે તેની ગતિમાં અવરોધ આવ્યો છે. <ul style="list-style-type: none"> → આ પ્રયત્નો માટે ISRO દ્વારા સહાયની તથા નવા નિયમોની જરૂર છે આથી ખાનગી ક્ષેત્રનો યોગ્ય વિકાસ થઈ શકે. — ભારતમાં લઘુ તથા સૂક્ષ્મ ઉપગ્રહો ક્ષેત્રે ક્રાંતિ થઈ રહી છે. વૈશ્વિક દ્રષ્ટિએ 2030 સુધીમાં 17,000 જેટલાં લઘુ ઉપગ્રહો લોચ થવાની શક્યતા છે. <ul style="list-style-type: none"> → આ માટે ISRO SSLVનો વિકાસ કરી રહ્યું છે. જે 2019ના અંત સુધીમાં બની જશે. (Small Satellite Launch Vehicle) — AIT(Assembly, Integration & Testing)એ માત્ર ISRO પૂરતું મર્યાદીત છે, જેમાં ઉદારતાની જરૂરિયાત જણાઈ રહી છે. — રક્ષા મંત્રાલય દ્વારા DSA (Defence Space Agency) તથા DSRO (Defence Space Research Org.) ની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. આથી ISROનું કાર્યક્ષેત્ર નાગરીક ક્ષેત્ર સુધી સિમિત થશે. — આ કારણે, સ્પર્ધામાં તથા જટીલતામાં વધારો થશે અને માંગમાં વધારો થતાં — રાષ્ટ્રીય કાયદા-નિયમની જરૂર અનિવાર્ય બનશે. — ભારતે અવકાશ અર્થતંત્રમાં પોતાનો ફાળો વિશ્વમાં 10% સુધી પહોંચાડવાનો લક્ષ્ય રાખવો જોઈએ. — ISRO એ નવા ક્ષેત્રોમાં સંશોધન કરવું જોઈએ જેમ કે, ડીપ સ્પેસ (Deep Space), માનવ ઉડાન(Human Flight), વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રે (Strategic) વગેરે. 	<p>10 માર્ક</p>
<p>2.</p>	<p>ડાર્ક વેબ અને ડીપ વેબ વિશે પ્રાથમિક માહિતી આપો.</p> <ul style="list-style-type: none"> — ડાર્ક વેબને કાળા બજારનું ડિજિટલ સમકક્ષ ગણી શકાય. — સર્ચ એન્જિનની પહોંચની બહારના ઈન્ટરનેટના વિસ્તારને ડીપ વેબ કહે છે. — આપણે સર્ચ એન્જિન દ્વારા જેટલાં ઈન્ટરનેટના ક્ષેત્ર સુધી પહોંચી શકીએ છીએ તેને 'Surface Web' કહે છે. — ડાર્ક વેબ એ ડીપ વેબનો એક ભાગ છે. — Darknet એ ડાર્ક વેબનું અન્ય નામ છે. — ડાર્ક વેબને જાણી જોઈને સંતાડેલી રાખવામાં આવે છે. — TOR (ટોર) જેવા બ્રાઉઝર દ્વારા જ ડાર્ક વેબ સુધી પહોંચી શકાય છે. — ડાર્ક વેબમાં થતી ક્રિયાઓને ટ્રેક કરવી લગભગ અશક્ય છે. — ડાર્ક વેબમાં વિવિધ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ થાય છે, આથી તેઓ સામાન્ય કાયદા — કાનૂનની નજરમાં ન આવે. તેમાં ડૂગસનો વેપાર, હથિયારનો વેપાર, માનવનો વેપાર વગેરે જોવા મળે છે. 	<p>04 માર્ક</p>

<p>3.</p>	<p>આ માટે વિનિમય માટે 'વર્ચ્યુઅલ કરન્સ' (ઉ.દા. બિટકોઈન) વપરાય છે. સામાન્ય માણસ માટે ડાર્ક વેબએ ખૂબ જ અસુરક્ષિત મંચ છે. તેમાં વ્યક્તિ પોતાની ખાનગી માહિતી તથા નાણાં ગુમાવી શકે છે. આથી તેનાથી દૂર રહેવું જ હિતાવહ છે. ડીપવેબના .com, .in વગેરે જેવા ડોમેઈનના બદલે .orion પ્રકારનું ડોમેઈન જોવા મળે છે.</p> <p>પુન:પ્રાપ્ય ઊર્જા સ્ત્રોતોના લક્ષ્યાંકો સિદ્ધ કરવા સમક્ષ ભારત સામે રહેલા પડકારો જણાવો.</p> <p>► પુન: પ્રાપ્ય ઊર્જા સ્ત્રોતોના લક્ષ્યાંક સિદ્ધ કરવા વિરુદ્ધના પડકારો :- લક્ષ્યાંક =175 GW (મુખ્ય : 100 GW સૂર્ય ઊર્જા 60 GW પવન 10 GW જૈવ-ઊર્જા 5 GW નાના જળ-વિદ્યુત એકમો)</p> <p>ભારતમાં હાલ 83 GW સ્થાપિત – ક્ષમતા છે અને આશરે 29 GW જેટલી પુન: પ્રાપ્ય ઊર્જા માટેનું ઈન્સ્ટોલેશન થઈ રહ્યું છે.</p> <p>► પડકારો :- સોલાર ઉપકરણો – આયાત – વધુ ભાવ – કસ્ટમ ડ્યુટી અનિયમિત (આ કારણોથી રોકાણકારોમાં ગૂંચવણ થાય છે.)</p> <p>રાજ્યોની પાવર કંપનીઓ આર્થિક રીતે ખરાબ હાલમાં છે તથા મૂડીનો અભાવ જોવા મળે છે. આ ઉપરાંત ભારતમાં બેંકીંગ ક્ષેત્ર નબળું જણાય રહ્યું છે. વિજળી તથા ઉપકરણોના ઘટતાં ભાવોથી ગ્રાહકોને ફાયદો થયો છે પરંતુ રોકાણકારો તથા સ્થાપકોને નુકસાન થવાની શક્યતા પણ છે. આવનાર પાંચ વર્ષોમાં પવન ઊર્જા ક્ષેત્રે 23% મૂડી ખર્ચ અને સૌરઊર્જા ક્ષેત્રે 31% મૂડી ખર્ચ ઘટી શકે તેમ છે. સંગ્રહ ક્ષમતા તથા ગ્રીડ-કનેક્ટિવિટીનો ગંભીર પ્રશ્ન પણ ભારતમાં યથાવત છે. હાલનાં વૈશ્વિક અર્થતંત્રનો નીચો વૃદ્ધિ દર જોવા મળી રહ્યો છે તથા ભારતમાં રૂપિયાનું અવમૂલ્યન પણ થઈ રહ્યું છે, જે નવાં પડકારો છે. અનિયમિત ઉત્પાદનના કારણે વિતરકોમાં અરૂચિ જોવા મળે છે. (કુદરતી પરિબળોને કારણે આ ક્ષેત્રે અનિયમિત ઉત્પાદન જોવા મળે છે. જેમ કે, સૌર ઊર્જા ક્ષેત્રે ઓછો/વધુ તડકો) ભારે તત્તવોની હાજરીના લીધે સંગ્રહના ઉપકરણો (બેટરી વગેરે) દ્વારા વધુ પ્રદૂષણ થાય છે. યોગ્ય માહિતીનો અભાવ. જેમ કે, દરિયાની ઊંડાઈ, પવનની ક્ષમતા, વગેરે જેવી માહિતી દ્વારા દરિયાઈ પવન ચક્કીમાં લાભ થઈ શકે. ઉત્પાદન ક્ષેત્રથી માંગ ક્ષેત્ર સુધી પહોંચવા માટે લાંબી પાવર લાઈનની જરૂર પડે છે જેના કારણે ઊર્જા-વ્યય વધુ જોવા મળે છે.</p>	<p>04 માર્ક</p>
-----------	--	-----------------

ALL THE BEST

STI MODEL ANSWER

<p>1.</p>	<p>ડેટા સ્થાનિકીકરણ એટલે શું ? આ સંદર્ભે જરિટસ બી.એન. શ્રીકિષ્ના સમિતિની ભૂમિકાને વર્ણવો.</p> <p>> ડેટા સ્થાનિકીકરણ :-</p> <ul style="list-style-type: none"> – ડેટા સ્થાનિકીકરણ એટલે કે બહુ-રાષ્ટ્રીય ઈ-કોર્મસ કંપનીઓ તથા ઈ-ટરનેટના માધ્યમથી માહિતી સંગ્રહ કરતી અન્ય કંપનીઓ દ્વારા નિર્માણ થતી માહિતીનો સંગ્રહ દેશની અંદર જ કરવો. <div style="text-align: center;"> </div> <ul style="list-style-type: none"> – ડેટા સ્થાનિકીકરણ અંતર્ગત આવા ડેટાનો ફક્ત ભારતના સર્વરની અંદર જ સંગ્રહ કરવાની છૂટ આપવામાં આવે છે. <p>> જરિટસ બી.એન. શ્રીકિષ્ના સમિતિ :-</p> <ul style="list-style-type: none"> – સરકાર દ્વારા આ સમિતિની રચના 'Data Protection Framework' માટે કરવામાં આવી હતી. અને સમિતિ દ્વારા ખાનગી માહિતીના સંગ્રહ માટે એક ખરડાનો મુસદ્દો બનાવવામાં આવ્યો હતો. જેની માહિતી નીચે મુજબની છે. <div style="text-align: center;"> </div>	<p>10 માર્ક</p>
<p>2.</p>	<p>હાલમાં સરકાર દ્વારા સફરજનના ફળના વધુ પડતા ઉત્પાદનના પરીણામે શરૂ કરવામાં આવેલ 'બજાર હસ્તક્ષેપ ભાવ યોજના' વિશે માહિતી આપો.</p> <p>> યોજના વિશે :-</p> <ul style="list-style-type: none"> – રાજ્ય સરકારની ભલામણ પર ટેકાના ભાવની આ યોજના છે. – જ્યારે બજારમાં તેના ભાવ ખૂબ ઘટી જતા હોય છે ત્યારે નાશવંત બાગાયતી વસ્તુઓની ખરીદી કરવામાં આવે છે – આ ઉપરાંત આ યોજનાને ત્યારે પણ અમલી બનાવવામાં આવે છે જ્યારે 10% ઉત્પાદન વધી જાય છે અથવા 10% ભાવોમાં ઘટાડો થાય. – કૃષિ અને સહકાર વિભાગ દ્વારા આ યોજનાને અમલી બનાવવામાં આવે છે. – હાલમાં સરકાર દ્વારા 12 લાખ મેટ્રિક ટન સફરજન ખરીદવામાં આવશે. 	<p>4 માર્ક</p>
<p>3.</p>	<p>પ્રાદેશિક વ્યાપક આર્થિક ભાગીદારી (Regional Comprehensive Economic Partnership) વિશે માહિતી આપો.</p> <p>પ્રાદેશિક વ્યાપક આર્થિક ભાગીદારી (RCEP)</p> <div style="text-align: center;"> </div> <ul style="list-style-type: none"> – 2012 ની ASEAN સંમેલનમાં તેની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. – હજુ સુધી ભારત દ્વારા RCEP કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવેલા નથી. અને જો આ કરાર અમલમાં આવશે ત્યારે IJ Jનો સૌથી મોટો Free Trade Agreement બનશે. 	<p>4 માર્ક</p>

<p>► ભારત દ્વારા કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરવાના કારણો :-</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) ચીન દ્વારા થતી આયાત સસ્તી થતા વધી જશે. (2) સ્વદેશી વસ્તુના વેચાણમાં ઘટાડો. (3) સરકારને થતી ટેકસની આવકમાં ઘટાડો. (4) અન્ય દેશો સાથે વ્યાપારીક ખાદ્ય વધી જવાની શક્યતા.	
---	--

ALL THE BEST

ICE®
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

STI MODEL ANSWER

1.	<p>ન્યાયિક સક્રિયતા અને ન્યાયિક અતિક્રમણની વિસ્તૃત ચર્ચા ઉદાહરણ સાથે કરો.</p> <p>➤ ન્યાયિક સક્રિયતા અને ન્યાયિક અતિક્રમણ (Judicial Activism & Judicial Overreach)</p> <p>ન્યાયિક સમીક્ષા, ન્યાયિક સક્રિયતા તેમજ ન્યાયિક સત્તાઓના ક્ષેત્રનું ઉલ્લંઘન જેવી બાબતો વારંવાર ચર્ચામાં રહેતી હોય છે. ન્યાયિક સમીક્ષાની માહિતી આપણે મેળવી. હવે તેની જ સાથે જોડાયેલા અન્ય શબ્દોની માહિતી મેળવીએ.</p> <p>➤ ન્યાયિક સક્રિયતા (Judicial Activism)</p> <p>ન્યાયિક સક્રિયતા એક ન્યાયિક ફિલસૂફી છે જે ન્યાયાધીશોને પ્રગતિશીલ અને નવી સામાજિક નીતિઓની તરફેણમાં પરંપરાગત પ્રવૃત્તિઓથી આગળ લઈ જાય છે. ન્યાયિક સક્રિયતા અંતર્ગત ન્યાયાધીશો અન્યાયને સુધારવા તેમની શક્તિનો પ્રયોગ કરે છે. ખાસ કરીને એવા સમયે જ્યારે સરકારની અન્ય શાખાઓ (ધારાસભા અને કારોબારી) કાર્ય કરતી ન હોય. ટૂંકમાં નાગરીક અધિકારો, વ્યક્તિગત અધિકારોની સુરક્ષા, રાજકીય અન્યાય અને જાહેર નૈતિકતા જેવા મુદ્દાઓ પર સામાજિક નીતિને આકાર આપવા અદાલતો સક્રિય ભૂમિકા ભજવે છે.</p> <p>➤ ન્યાયિક સક્રિયતાના ઉદાહરણો</p> <p>કેશવાનંદ ભારતી કેસમાં 'બંધારણના મૂળભૂત સંરચનાના' સિદ્ધાંતનો વિકાસ અને આ સિદ્ધાંત થકી ન્યાયિક સમીક્ષાનો વ્યાપ વધારવો, કાયદાની સ્થાપિત પ્રક્રિયાને બદલે કાયદાની ઉચિત પ્રક્રિયાનો સમાવેશ તેમજ કોલેજીયમ સિસ્ટમનો વિકાસ જેનો બંધારણમાં ક્યાંય ઉલ્લેખ નથી.</p> <p>જાહેર સ્થળો પર સિગરેટ પીવા પર જાહેર હિતની અરજીના આધારે પ્રતિબંધ, 10 વર્ષથી જૂના ડિઝલ ટ્રુકો પર પ્રતિબંધ લગાવવો, વગેરે...</p> <p>➤ ન્યાયિક અતિક્રમણ/અતિક્રમણ (Judicial Overreach)</p> <p>જ્યારે ન્યાયતંત્ર એ ધારાસભા અને કારોબારીને કરવાના કાર્યોમાં દખલ કરે જે સત્તાના વિભાજનની કલ્પના વિરુદ્ધ હોય ત્યારે તેને આપણે ન્યાયિક અતિક્રમણ તરીકે ઓળખી શકીએ. ન્યાયતંત્રના ભાગરૂપે અનિયંત્રિત સક્રિયતા એ ન્યાયિક અતિક્રમણ તરફ લઈ જાય છે.</p> <p>લોકશાહીમાં ન્યાયિક અતિક્રમણ એ અનિચ્છનીય છે.</p> <p>➤ ન્યાયિક અતિક્રમણ/અતિક્રમણના ઉદાહરણો</p> <p>2016માં સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા એવો ચુકાદો આપવામાં આવેલો કે બધા સિનેમાઘરોએ ફિલ્મ શરૂ થતા પહેલા રાષ્ટ્રગાન વગાડવું ફરજિયાત છે અને બધાએ રાષ્ટ્રગાન દરમિયાન ઊભા રહેવું જરૂરી છે.</p> <p>અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા એવો ચુકાદો બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો કે અધિકારીઓએ પોતાના બાળકોને સરકારી શાળાઓમાં મોકલવા.</p> <p>દિવાળીના સમયે રાત્રિના ફક્ત 8 - 10 વચ્ચે ફટાકડા ફોડવાની છૂટ વગેરે...</p>	10 માર્ક
----	---	----------

2.	<p>15મા નાણાપંચની સંદર્ભ શરતો વિશે માહિતી આપો.</p> <p>➤ 15મું નાણાપંચ :-</p> <p>15મા નાણાપંચની રચના વર્ષ 2017માં કરવામાં આવી હતી. જે પોતાનો અહેવાલ વર્ષ 2019 (સંભવિત)માં રજૂ કરશે અને આ અહેવાલની જોગવાઈઓ વર્ષ 2020-2025 સુધી લાગુ પડશે. (જોગવાઈઓ 1લી એપ્રિલ, 2020 થી લાગુ થશે.)</p> <p>નાણાપંચની રચના સાથે તેમને અમુક કાર્યો સોંપવામાં આવે છે જેને નાણાપંચની સંદર્ભ શરતો કહે છે. આ સંદર્ભ શરતોને આધારે નાણાપંચ પોતાનો અહેવાલ રજૂ કરે છે. 15માં નાણાપંચની આવીજ સંદર્ભ શરતો નીચે મુજબ છે.</p> <p>➤ 15માં નાણાપંચની સંદર્ભ શરતો :-</p> <p>નાણા, ખાદ્ય, દેવુસ્તર અને કેન્દ્ર અને રાજ્યના રોકડ સંતુલન અને નાણાકીય શિસ્તની વર્તમાન સ્થિતિની સમીક્ષા કરવી. યોગ્ય નાણાકીય વ્યવસ્થાપન માટે નાણાકીય એકત્રીકરણનું માર્ગદર્શન આપવું.</p> <p>સામાન્ય એકીકૃત સરકારી દેવા અને ખાદ્યના સ્તરોના યોગ્ય સ્તરોનું પાલન કરવા કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકારોની જવાબદારીને ધ્યાનમાં લેવી.</p> <p>દેશના ઉચ્ચતર વ્યાપક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવું. કાર્યક્ષમ અને પારદર્શિતાના સિદ્ધાંતો દ્વારા માર્ગદર્શન આપવું.</p>	4 માર્ક
----	---	---------

	<ul style="list-style-type: none"> - મહેસૂલી ખાદ્ય મંજૂર કરવામાં આવે છે કેમ ? તે તપાસો. - આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, 2005 હેઠળ રચાયેલા ભંડોળના સંદર્ભ સાથે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પહેલને નાણા પૂરું પાડવાની વર્તમાન વ્યવસ્થાઓની સમીક્ષા કરો અને તેના પર યોગ્ય ભલામણો કરો. - આવક પર વસ્તુ અને સેવા કર (GST) ની અસરનું મૂલ્યાંકન કરવું. - 14મા નાણા પંચની ભલામણોને માન્ય રાખવાથી કેન્દ્ર સરકારની રાજકીય સ્થિતિ પરની અસરો. 	
3.	<p>‘લાભનું પદ’ વિશે માહિતી આપો.</p> <p>▶ લાભનું પદ (Office of Profit) :-</p> <p>ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 102(1) (સંસદ સભ્યો માટે) અને અનુચ્છેદ 191(1)(A) (રાજ્યોની વિધાનસભા અને વિધાન પરિષદના સભ્યો માટે) અનુસાર સભ્યને ગેરલાયકાત ઠેરવી શકાય.</p> <p>આ નિયમ અનુસાર કોઈ પણ સભ્યો એક સાથે બે પદ પર રહીને સરકારી લાભો ન લઈ શકે.</p> <p>લાભના પદને બંધારણમાં કે પછી લોકપ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, 1951 અંતર્ગત ક્યાંય પણ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવેલ નથી.</p> <p>‘પ્રધ્યૂત બોર્ડોલોઈ વિરુદ્ધ સ્વપન રોય કેસમાં’ સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયે નિર્ણય આપ્યો કે લાભના પદને નક્કી કરવા ક્યા માપદંડો ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ. જે નીચે મુજબ છે.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. શું સરકાર તેની નિમણૂક કરે છે ? 2. સરકાર પાસે પદ ધારકને દૂર કરવા અથવા કાઢી નાખવાનો અધિકાર છે કે નહીં ? 3. શું સરકાર તેને મહેનતાણું ચૂકવે છે ? 4. પદ ધારકના કાર્યો શું છે ? અને શું તે સરકાર માટે કાર્ય કરે છે ? 5. શું સરકાર તે કાર્યોના પ્રભાવ પર કોઈ નિયંત્રણ રાખે છે ? <p>આ ઉપરાંત સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયે જ્યા બચ્ચનને 2006માં રાજ્યસભામાંથી લાભના પદને આધારે ગેરલાયક ગણાવતા કહ્યું હતું કે ‘એ બાબત નક્કી કરવા કે કોઈ પદ એ લાભનું પદ છે કે નહીં તે વખતે જો તે પદ આર્થિક અથવા નાણાકીય લાભ આપવા માટે સક્ષમ હોય તો તે સભ્ય લાભના પદને આધારે ગેરલાયક ગણાશે. અર્થાત ભલે તેમા પ્રત્યક્ષ કોઈ નાણાકીય લાભ થતો ન હોય પરંતુ જો પરોક્ષ રીતે પણ કોઈ લાભ થતો હોય તો પણ તેને ‘લાભના પદ’ને આધારે ગેરલાયક ઠેરવી શકાય.</p>	4 માર્ક

ALL THE BEST

STI MODEL ANSWER

<p>1.</p>	<p>ભારતના શાસ્ત્રીય નૃત્યો જણાવી, ભરતનાટ્યમ વિશે ટૂંકમાં ચર્ચા કરો.</p> <p>▶ ભારતના શાસ્ત્રીય નૃત્યો :- મુખ્ય 8</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ભરતનાટ્યમ – તમિલનાડુ 2. કૂચિપૂડી – આંધ્રાપ્રદેશ 3. કથક – ઉત્તરપ્રદેશ 4. કથકલી – કેરળ 5. ઓડિશી – ઓડિસા 6. સત્રીયા – આસામ 7. મણિપુરી – મણિપુર 8. મહિનીઅટ્ટમ – કેરળ <p>▶ ભરતનાટ્યમ :-</p> <ul style="list-style-type: none"> - ભરતનાટ્યમ નૃત્ય શૈલી તમિલનાડુ સાથે સંબંધિત છે. - ભરતનાટ્યમ તમિલ સંસ્કૃતિનું લોકપ્રિય નૃત્ય છે. દેવદાસિયો દ્વારા ભગવાનની સામે મંદિરમાં આ નૃત્ય કરવામાં આવે માટે આ નૃત્યને 'દાસીઅટ્ટમ' પણ કહે છે. - 20મી સદીમાં રૂકમણી દેવી અરુંલેની અને ઈપ્ કૃષ્ણઅધ્યરની આગેવાની હેઠળ આ નૃત્યને ખૂબ જ સન્માન મળ્યું હતું. ભરતનાટ્યમમાં નૃત્ય તથા અભિનયનું મિશ્રણ હોય છે. તેમાં અંગોની ચેષ્ટાનું પણ ખૂબ જ મહત્ત્વ હોય છે. - ભરતનાટ્યમના ઉદાહરણ સ્વરૂપ ભગવાન નટરાજની મૂર્તિ છે. - ભરતનાટ્યમમાં શારીરિક પ્રક્રિયાને ત્રણ ભાગમાં વહેંચવામાં આવે છે : (1) સમભંગ, (2) અભંગ, (3) ત્રિભંગ - ભરતનાટ્યમના પ્રખ્યાત કલાકારો સુભમણ્યમ, યામિની કૃષ્ણમૂર્તિ, સોનલ માનસિંહ, મૃણાલીની સારાભાઈ, મલ્લિકા સારાભાઈ વગેરે છે. <p>▶ ભરતનાટ્યમના મુખ્ય લક્ષણો :-</p> <ul style="list-style-type: none"> - 19મી સદીના ચંજીવરના 4 શિક્ષકો દ્વારા ભરતનાટ્યમને વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું હતું. આ 4 શિક્ષકો (1) ચિનિયાહ (2) પેનિયાહ (3) વાદિવેલુ (4) શિવાનંદમ્ છે. આ શિક્ષકો દ્વારા ભરતનાટ્યમને 'તાંભારનાટ્યમ' નું ઉપનામ આપવામાં આવ્યું હતું. અભારિષ્ટુ :- ભરતનાટ્યમનું પ્રથમ ચરણ છે જેમાં નૃત્યકાર પોતાના દેવી દેવતાની સ્તુતિથી નૃત્યનો કરીને પ્રારંભ કરે છે. જાતિસ્વરમ્ :- જાતિસ્વરમ્ બીજું ચરણ છે જેમાં નૃત્યકાર સ્વર, તાલ, અંગ, પ્રતિઅંગનો પરિચય આપે છે. શબ્દમ્ :- આ ભરતનાટ્યમનું ત્રીજું ચરણ છે. આ ચરણમાં નૃત્ય પ્રસ્તુત કરવા માટેના ભાવોનું વર્ણન કરવામાં આવે છે. વર્ણન :- આ ચરણમાં નૃત્યકલાના ભાવ, તાલ, રાગની પ્રસ્તુતિ કરવામાં આવે છે. પદમ્ :- આ ચરણના સાત સંસ્કૃત પંક્તિઓનું વર્ણન કરવામાં આવે છે. તિલ્લાના :- આ ચરણ એટલે ભરતનાટ્યમ નૃત્ય શૈલીનું છેલ્લું ચરણ. તેમાં નારીના સૌંદર્ય અને લાવણ્યનું વર્ણન કરવામાં આવે છે. 	<p>10 માર્ક</p>
<p>2.</p>	<p>અનુવૈદિક કાળના સામાજિક જીવન વિશે નોંધ લખો.</p> <ul style="list-style-type: none"> - વૈદિક સમયમાં ચાર વર્ષો જોવા મળતા હતાં જેમાં વ્યાપાર કે કાર્ય મુજબ વર્ષ નક્કી થતો હતો. અને એક જ ઘરમાં અલગ-અલગ વર્ષના લોકો જોઈ શકાતા હતાં, પરંતુ અનુવૈદિક કાળમાં જન્મ આધારિત વર્ષોનું વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાંથી જાતિનો ઉદ્ભવ થયો હોવાનું મનાય છે. (આ જાતિ પ્રથા આગળ જતા વધુ ગાઢ બની) - આ દરમિયાન ચતુર્થ વર્ષ (શુદ્ર)ની પરિસ્થિતિ દયનીય બની/ તેઓના વિવિધ ધાર્મિક હકો છીનવાયા/ ધાર્મિક પુસ્તકોનો અભ્યાસની મનાઈ/જમીન લેવાના અધિકારની પણ મનાઈ કરવામાં આવી. - ઉપરાંત આ સમયે અશ્વપૃથ્યતાનો ઉદ્ભવ થયો હતો પરંતુ આ પ્રથા હજુ એટલી ગાઢ બની ન હતી. - હજુ માત્ર આંતરજાતિડાલગન તથા આંતરિક ભોજનની પરંપરાઓ એટલા ગાઢ થયા ન હતાં. - મહિલાઓના માનમાં વૈદિક કાળની સરખામણીએ ઘટાડો થયો હતો. 	<p>4 માર્ક</p>

3.	<p>મહાબલીપુરમ્ના કયા-કયા સ્મારકોને 'વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટની' યાદીમાં સ્થાન મળ્યું છે તે જણાવી આ સ્મારકો વિશે ટૂંકમાં માહિતી આપો.</p> <p>➤ મહાબલીપુરમ્ :- વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટની યાદીમાં સમાવીષ્ટ સ્થળો :-</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. મહાબલીપુરમ્નું મુખ્ય પરિસર (પાંચ રથ, ગણેશ રથ, ગુફા મંદિરો, તટ મંદિરો, ગંગાનું ધરતી પર ઉતરવું, ઓલકનેશ્વર મંદિર) 2. મુકુંદ નારાયણ મંદિર 3. પિડારી રથ/ વલીઆ કુત્તાઈ રથ <p>આ સ્મારકો વિશે :-</p> <ul style="list-style-type: none"> — આ સ્થળો 1984માં વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટમાં સમાવિષ્ટ થયા હતાં. — સ્થળ : તમિલનાડુ, ચેંગલ પટ્ટુ જિલ્લો, મામ્લપુરમ ગામ. — બાંધકામનો સમયગાળો : પલ્લવવંશ (આશરે છઠ્ઠી-સાતમી સદી) — કોઈ વખત મહાબલીપુરમ્ને 'સાત પેગોડા' પણ કહેવામાં આવે છે. <p>➤ રથ મંદિરો :-</p> <ul style="list-style-type: none"> — રથ આકારના બાંધકામમાં કુદરતી રીતે મળતા પથ્થરોનો ઉપયોગ/ પથ્થરો પર વાર્તાઓનું નિરૂપણ/ મોનોલિથ/ પાંચ રથો = પાંડવ રથો (પરંતુ વાસ્તવમાં આ રથ મંદિરો પાંડવોને સમર્પિત નથી તથા સંપૂર્ણ રીતે રથ પણ નથી.) / આ રથો સાતમી સદીના છે/ દરેક રથમાં સ્તંભ તથા ચોકકસ જગ્યાએ કોતરેલી મૂર્તિઓ જોવા મળે છે/ વિમાન-શિખરોની રચના પણ જોવા મળે છે. <p>➤ ગુફા મંદિર :-</p> <ul style="list-style-type: none"> — તેમાં મંડપ એટલે કે એક પ્રકારની નાની ચોરસ જગ્યાઓ જોવા મળે છે લોકોને વિવિધ પ્રસંગોએ ભેગા થવાની તથા ધાર્મિક કાર્યો કરવાની જગ્યાઓ તથા વિહારો પણ જોવા મળે છે. તેઓ રોક-કટ પ્રકારના છે. જેનું નિર્માણ 7મી કે 8મી સદીમાં થયેલું છે. ઉદા. વરાહ ગુફા, કોટીકાલ ગુફા, ધર્મરાજ ગુફા વગેરે. <p>➤ તટ મંદિર :-</p> <ul style="list-style-type: none"> — એક મુખ્ય મંદિર અને બે નાના મંદિર તથા અન્ય ઘણાં નાના-નાના મંદિરો આવેલા છે. મુખ્ય મંદિર 18 મીટર લાંબુ છે તથા તેનો પ્લાન 50 ચોરસ ફુટનો છે. અહીં જોવા મળતી રચનાઓમાં શિવ મૂર્તિના સ્તંભો, શિવ ભગવાનનું પ્રચલિત વાહન નંદી અને કળશનો સમાવેશ થાય છે. 	4 માર્ક
----	---	---------

ALL THE BEST

STI MODEL ANSWER

<p>1.</p>	<p>ઠાલના સમયમાં રાજ્યપાલના પદ પર ઉઠતા પ્રશ્નોની ચર્ચા કરો.</p> <p>▶ રાજ્યપાલના પદ સાથે જોડાયેલા પ્રશ્નો</p> <p>— રાજ્યપાલના પદ સાથે મુખ્યત્વે જોડાયેલા પ્રશ્નો એ રાજ્યપાલની વિવેકાધીન સત્તાઓ છે.</p> <p>— અમુક વિવેકાધીન સત્તાઓ બંધારણમાં સ્પષ્ટ રીતે ઉલ્લેખિત નથી જ્યારે અમુક વિવેકાધીન સત્તાઓનો બંધારણમાં ઉલ્લેખ જોવા મળે છે.</p> <p style="text-align: center;">રાજ્યપાલની વિવેકાધીન સત્તાઓ</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%;"> <p>બંધારણમાં સ્પષ્ટ ન હોય પણ રાજ્યપાલ પરિસ્થિતિ અનુસાર નિર્ણય લે તેવી વિવેકાધીન સત્તાઓ :-</p> <ul style="list-style-type: none"> — ચૂંટણીબાદ રાજકીય પક્ષને સ્પષ્ટ બહુમતી ન મળે તેવા સમયે સરકાર બનાવવા રાજકીય પક્ષોને આમંત્રણ </div> <div style="width: 45%;"> <p>બંધારણ દ્વારા સ્પષ્ટ રીતે આપવામાં આવેલી વિવેકાધીન સત્તાઓ :-</p> <ul style="list-style-type: none"> — અનુચ્છેદ 200 અંતર્ગત ખરડાને રાષ્ટ્રપતિના વિચાર માટે અનામત રાખવાની સત્તા — અનુચ્છેદ 356 અંતર્ગત કટોકટી જાહેર કરવાની ભલામણ કરવી. — અમુક વિષયો પર વટહુકમ બહાર પાડવા રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી જરૂરી </div> </div> <p>(A) બંધારણમાં સ્પષ્ટ ન હોય પણ રાજ્યપાલ પરિસ્થિતિ અનુસાર નિર્ણય લે તેવી વિવેકાધીન સત્તાઓ :-</p> <p>— અમુક બાબતો બંધારણમાં સ્પષ્ટ રીતે ઉલ્લેખિત કરવામાં આવેલી નથી. જેમ કે અનુચ્છેદ 164(1) દ્વારા ફક્ત એટલું ઉલ્લેખ કરાયેલ છે કે મુખ્યમંત્રીની નિમણૂક રાજ્યપાલ દ્વારા થશે. આ બાબતને કારણે પ્રશ્ન એ ઊભો થાય છે કે ચૂંટણી બાદ જો કોઈ રાજકીય પક્ષને બહુમતી ન મળે તો શું સૌથી વધુ બેઠક મેળવનાર પક્ષને સરકાર બનાવવા નિમણૂક પાઠવી વિશ્વાસમત ગૃહમાં સાબિત કરવા તક આપવી ? કે પછી ચૂંટણી બાદ થતા પક્ષોના જોડાણને સરકાર બનાવવા તક આપવી અને ગૃહમાં વિશ્વાસમત સાબિત કરવા દેવો ?</p> <p>— ઉપરોક્ત પ્રશ્ન એ રાજ્યપાલની સ્વવિવેક સત્તા છે કારણ કે તે બાબતે બંધારણમાં કોઈ ઉલ્લેખ નથી.</p> <p>— વર્ષ 2017ના ગોવા અને મણિપુરની વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં સૌથી મોટા પક્ષને (જેની બેઠકો ચૂંટણીમાં સૌથી વધુ આવી હોય, પણ બહુમતી સરકાર બનાવવા ન મળી હોય) સરકાર બનાવવા નિમંત્રણ રાજ્યપાલ દ્વારા આપવામાં આવ્યું અને ચૂંટણી બાદના પક્ષોમાં ગઠબંધનને (Post Poll Alliance) સરકાર બનાવવાની તક આપવામાં આવી. જ્યારે વર્ષ 2018 માં કર્ણાટક રાજ્યની ચૂંટણીમાં ચૂંટણી બાદ કોઈપણ પક્ષને બહુમતી ન મળતા સૌથી મોટા પક્ષને સરકાર બનાવવાનું નિમંત્રણ આપવામાં આવ્યું. આ સત્તાઓએ રાજ્યપાલની પરિસ્થિતિજન્ય સ્વવિવેકી સત્તાઓ છે.</p> <p>— આથી સમાન પરિસ્થિતિઓમાં લેવામાં આવતા અલગ – અલગ નિર્ણયોને કારણે રાજ્યપાલની ભૂમિકા પર પ્રશ્નો ઉઠી રહ્યા છે.</p> <p>(B) બંધારણ દ્વારા આપવામાં આવેલી વિવેકાધીન સત્તાઓ :-</p> <p>અનુચ્છેદ 200 અંતર્ગત ખરડાને રાષ્ટ્રપતિના વિચાર માટે અનામત રાખવાની સત્તા :-</p> <p>— અનુચ્છેદ 200 અનુસાર રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા મંજૂર કરાયેલ ખરડાને રાજ્યપાલ એ રાષ્ટ્રપતિના વિચાર માટે પોતાની ઈચ્છા અનુસાર રાખી શકે છે. આ સત્તાના સંદર્ભમાં રાજ્યો દ્વારા પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા છે કે ઘણીવખત રાજ્યપાલ એ કેન્દ્રસરકાર વતી કાર્ય કરતા કારણ વિના ખરડાને રોકી રાખે છે. અનુચ્છેદ 201 અંતર્ગત રાષ્ટ્રપતિ આવા ખરડાનો સ્વીકાર કરે, અસ્વીકાર કરે અથવા તો રાજ્યમાં પુનઃવિચારણા માટે મોકલે છે.</p> <p>અનુચ્છેદ 356 અંતર્ગત કટોકટી જાહેર કરવાની ભલામણ કરવી.</p> <p>— અનુચ્છેદ મુજબ રાજ્યમાં બંધારણીય તંત્ર નિષ્ફળ થવાની પરિસ્થિતિમાં રાજ્યપાલ એ રાષ્ટ્રપતિને રાજ્યમાં કટોકટી (રાષ્ટ્રપતિ શાસન) લાગુ કરવાની ભલામણ કરી શકે છે.</p>	<p>10 માર્ક</p>
-----------	--	-----------------

	<p>ઉપરોક્ત અનુચ્છેદનો ઉપયોગ રાજકીય ફાયદા માટે કરવામાં આવે છે અને આજ સુધીમાં 100 થી વધુ વખત આ અનુચ્છેદનો ઉપયોગ કરાયેલ છે. જો કે સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયે 'એસ.આર. બોમ્માઈ વિરુદ્ધ ભારતીય સંઘના' કેસમાં નિર્ણય આપતા કહેલું કે કેન્દ્રીય કારોબારી દ્વારા રાજ્ય કારોબારી પર લાદવામાં આવતો આવો અંકુશ એ બંધારણની મૂળ સંરચનાના સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ છે.</p>	
2.	<p>ઈ-શાસનના મોડેલની ચર્ચા કરો.</p> <p>▶ ઈ શાસનની પદ્ધતિઓ (Models of E-Governance)</p> <p>(1) સરકારથી સરકાર (Government to Government)</p> <p>આ પદ્ધતિ અંતર્ગત ઈ શાસનને સરકારથી સરકાર વચ્ચે વહેંચવામાં આવે છે.</p> <p>વિવિધ સરકારી સંસ્થાઓ, વિભાગો અને મંત્રાલયો વચ્ચે માહિતી વહેંચવામાં આવતી હોય છે અને ઈ-શાસન દ્વારા આ માહિતીને વહેંચતા પ્રક્રિયાઓમાં ઝડપ આવે છે.</p> <p>અહીં મુખ્યત્વે વહેંચવામાં આવતી માહિતીમાં સરકારી દસ્તાવેજો, કોઈ કાર્ય માટેની મંજૂરીની દરખાસ્તો વગેરે જેવી માહિતીનો સંગ્રહ કરવામાં તથા વિતરણ કરવામાં ઉપયોગી છે.</p> <p>(2) સરકારથી નાગરિકો (Government to Citizen)</p> <p>આ પ્રકારની પદ્ધતિઓમાં ઈશાસનને સરકારથી નાગરિકો વચ્ચે સેવાઓને વહેંચવામાં આવે છે.</p> <p>અહીં સરકાર દ્વારા નાગરિકોને આપવામાં આવતી સેવાઓ જેવી કે, ઓનલાઈન કર ભરવા માટેની સુવિધા, ફરિયાદોને ઓનલાઈન દાખલ કરવાની સુવિધા, વીજળી, પાણી કે ટેલિફોનના બિલ ઓનલાઈન ભરવા માટેની સેવાઓ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.</p> <p>(3) સરકારથી વ્યાપાર (Government to Business)</p> <p>અહીં મુખ્યત્વે ઈશાસન એ સરકારથી વેપારીઓ તથા ઉદ્યોગપતિઓ વચ્ચે સેવાઓનું વિતરણ થાય છે.</p> <p>અહીં આપવામાં આવતી સેવાઓ જેવી કે ઉદ્યોગ શરૂ કરવા માટે મંજૂરી લેવા ઓનલાઈન આપવામાં આવતી સેવાઓ, નિયમો તથા કાયદાઓની માહિતી આપવા માટેની સેવાઓ, કર ભરવા માટેની તથા રિટર્ન ફાઈલ કરવા માટે આપવામાં આવતી સેવાઓનો સમાવેશ થાય છે.</p> <p>(4) સરકારથી કર્મચારીઓ (Government to Employee &)</p> <p>ઈશાસનની આ પદ્ધતિએ સરકાર અને તેના કર્મચારીઓ વચ્ચે પારદર્શિતાને વધારે છે.</p> <p>અહીં સરકાર દ્વારા તેના કર્મચારીઓને વિવિધ માહિતીઓ અને મંજૂરી જેવી કે ઓફિસમાં તેની હાજરીની વિગતો, રજાની મંજૂરી મેળવવા બાબત, કર્મચારીને લગતા નિયમો અને કાયદાઓની માહિતી વગેરે જેવી સેવાઓ આપવામાં આવે છે.</p>	4 માર્ક
3.	<p>કેન્દ્રીય વહીવટી પંચ વિશે માહિતી આપો.</p> <p>કેન્દ્રીય વહીવટી પંચ (Central Administrative Tribunals) :-</p> <ul style="list-style-type: none"> કેન્દ્રીય વહીવટી પંચની સ્થાપના 1985માં કરવામાં આવી હતી. કેન્દ્રીય વહીવટી પંચ ભરતી અને તેના દ્વારા આવરી લેવામાં આવતી જાહેર સેવાની તમામ બાબતોમાં પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે. તેનું અધિકારક્ષેત્ર એ સમગ્ર ભારતની સેવાઓ, કેન્દ્ર હેઠળની નાગરિક સેવાઓ અને સંરક્ષણ સેવાઓના નાગરિક કર્મચારીઓ સુધી વિસ્તરેલ છે. પરંતુ સંરક્ષણ દળના સભ્યો, સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓ, સંસદના સચિવાલયના કર્મચારીઓનો તેના અધિકારક્ષેત્રમાં સમાવેશ થતો નથી. કેન્દ્રીય વહીવટી પંચ એક બહુ સભ્ય સંસ્થા છે. તેમાં અધ્યક્ષ અને સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે. હાલમાં પંચમાં એક અધ્યક્ષ છે અને 65 સભ્યો છે અને તેઓ બંને ન્યાયિક અને વહીવટી પ્રવાહોમાંથી લેવામાં આવે છે અને તેઓની રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા નિમણૂક કરવામાં આવે છે. અધ્યક્ષ એ પાંચ વર્ષ સુધી અથવા 65 વર્ષ સુધી જે પણ પહેલા હોય ત્યાં સુધી કાર્યકાળ ધરાવે છે. અને સભ્યએ 5 વર્ષ અને 62 વર્ષ જે પણ પહેલા હોય ત્યાં સુધી કાર્યકાળ ધરાવે છે. વહીવટી પંચના સભ્યોની નિમણૂક મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા નામાંકિત કરાયેલા સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના કાર્યરત ન્યાયાધીશની અધ્યક્ષતાવાળી સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવે છે. ત્યારબાદ ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશની સંમતિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી, મંત્રીપરિષદની નિમણૂક સમિતિની મંજૂરી સાથે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા તેમની નિમણૂક કરવામાં આવે છે. કેન્દ્રીય વહીવટી પંચ એ 1908 ના નાગરિક કાર્યવાહી સંહિતા (Civil Procedure Code)માં આવેલી પ્રક્રિયા દ્વારા બંધાયેલા નથી. તે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો પર કાર્ય કરે છે. મૂળરૂપે કેન્દ્રીય વહીવટી પંચના આદેશો સામે અપીલ એ ફક્ત સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયમાં કરવામાં આવતી હતી. પરંતુ ચંદ્રકુમાર કેસમાં સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયે તેને ગેરબંધારણીય કહ્યું અને જાહેર કર્યું કે કેન્દ્રીય વહીવટી પંચના આદેશો સાથે હવે ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં પણ અપીલ કરી શકાશે. તેથી હવે જાહેર કર્મચારીને પહેલા ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં સંપર્ક કરવો પડે છે અને ત્યાર બાદ સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયમાં. 	4 માર્ક